**РЕЦЕНЗІЯ**
**кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Брисковської Оксани Миколаївни на дисертацію Рубаненко Наталії Юрієвни «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

**Актуальність теми дослідження**. Актуальність кваліфікаційної наукової праці «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів» є беззаперечно актуальною та зумовлена низкою взаємопов'язаних факторів. Системний характер воєнних злочинів на тлі інтенсивних бойових дій та обмежених ресурсів вітчизняної правоохоронної системи сформував безпрецедентний виклик для міжнародного правопорядку. Офіційна судова статистика наочно демонструє масштаби цієї проблеми. Зокрема, у 2022 році підозру у вчиненні воєнних злочинів було оголошено в межах 135 кримінальних проваджень; із них 34% (47 справ) скерували до суду з обвинувальним актом, проте вироком завершилися лише 7. У 2023 році підозру оголосили у 88 провадженнях, з яких 42% (37) передали до суду, а вироки було ухвалено у 40 справах. У 2024 році із 64 проваджень підозру висунули у 72% випадків (46 справ), при цьому судовими вироками завершилася 41 справа (1 — в очному порядку, 40 — заочно).

Наведена динаміка засвідчує нагальну потребу в оптимізації криміналістичних підходів до документування воєнних злочинів. Важливе місце в цьому процесі посідає допит. Хоча проблематика допиту є традиційною для криміналістики, досі бракує комплексних монографічних і дисертаційних досліджень, присвячених особливостям підготовки до нього та тактиці його проведення під час розслідування воєнних злочинів.

**Характеристика основних положень роботи**. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (256 найменування на 29 сторінках) та п'ятьох додатків на 16 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 261 сторінку, з них основний текст – 261сторінки.

У трьох основних частинах дисертаційної роботи комплексно досліджено організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів. У дисертації розв'язується наукове завдання, яке полягає у розробленні теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини.

Логічно структурований текст дає змогу констатувати належну кореляцію змісту тексту з узагальненням наукових здобутків у висновках та демонструє ґрунтовне розуміння авторкою проблематики предмету дослідження. Архітектоніка будови тексту дисертаційної роботи Наталії Юріївни Рубаненко здебільшого перебуває у релевантному зв'язку з метою роботи, поставленими завданнями та отриманими висновками.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та повною мірою відображає основні положення дослідження. Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

**Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, наукова новизна.**

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт академії на 2024 рік та охоплює межі наукових тематик кафедри. Робота є складовою основних напрямків наукових досліджень щодо вдосконалення діяльності органів, що входять у структуру МВС України у частині щодо забезпечення національної безпеки і оборони країни. Тематика дослідження узгоджується з пріоритетними напрямами розвитку правової науки та відповідає цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023).

Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), 2025-2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326), а також Пріоритетним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021-2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23), 2025-2029 роки (рішення Вченої ради від 30 грудня 2024 р., протокол № 25). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 31 жовтня 2023 р. (протокол № 22); уточнення теми затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 травня 2026 року (протокол № 10).

Мета дисертаційної роботи визначена як розроблення теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини.

Для реалізації поставленої мети авторка визначила перелік завдань, які було успішно розв'язано під час виконання дослідження.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань під час аналізу предмета дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи: аналіз, синтез, системно-структурний, формально-юридичний (догматичний), історико-правовий, порівняльно-правовий (компаративістський), наукового моделювання, абстрагування, узагальнення, класифікації, диференціації та систематизації, діалектичний метод, функціональний метод, соціологічний метод, статистичний метод, індукції, дедукції та узагальнення.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, які мають високий ступінь наукової новизни полягає у тому, що робота є одним із перших в Україні монографічних досліджень організаційних і тактичних особливостей проведення допиту під час розслідування воєнних злочинів. У дисертації сформульовано та обґрунтовано сукупність наукових положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів розслідування під час організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини.

Дисертація є комплексним дослідженням дізнання як форми досудового розслідування у кримінальному процесі України. У роботі авторка визначила стан наукової розробленості проблем допиту у кримінальному провадженні та

окреслила основні напрямки сучасного дослідження; визначила та охарактеризувала правові засади розслідування воєнних злочинів в Україні, з'ясувала особливості їх нормативного регулювання; визначила поняття допиту та розкрила його сутність під час розслідування воєнних злочинів; визначила та систематизувала обставини, що піддягають встановленню під час допиту у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів; визначила та охарактеризував особливості організаційної підготовки до допиту під час розслідування воєнних злочинів; розкрила особливості комунікативної взаємодії під час допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини; систематизувала тактичні прийоми допиту потерпілих і свідків під час розслідування воєнних злочинів та розкрила особливості їх застосування; систематизувала тактичні прийоми допиту підозрюваних під час розслідування воєнних злочинів та розкрила особливості їх застосування; виявила та систематизувала організаційно-тактичні помилки, що допускаються під час допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини та обґрунтувала напрямки їх запобігання.

До числа найвагоміших результатів роботи можна віднести *уперше: – сформовано організаційні основи підготовки до проведення допиту під час розслідування воєнних злочинів*, які базуються на виділенні та деталізації аналітичного, тактико-психологічного й процесуально-організаційного етапів. Доведено пряму залежність планування допиту від повноти та змісту вихідної інформації, що передбачає системне оцінювання об'єктивних маркерів правопорушення, аналіз суб'єктивних характеристик допитуваної особи, моделювання тактики, розробку системи запитань і визначення потреби в залученні сторонніх фахівців. Здійснено комплексну систематизацію процесуальних, криміналістичних, психологічних, соціальних, політичних, інформаційних та деонтологічних (морально-етичних) чинників, які впливають на вибір тактичної лінії слідчого з урахуванням психоемоційного стану суб'єкта, рівня його поінформованості, можливого стороннього тиску та специфіки умов бойової обстановки; – *розкрито особливості налагодження комунікативного контакту під час допиту осіб у справах про воєнні злочини.* У межах дослідження: *обґрунтовано вплив* психологічних, культурно-етнічних та суто тактичних детермінант на характер взаємодії учасників процесуальної дії; *визначено стандарти* комунікативної компетентності особи, яка здійснює розслідування; *систематизовано комплекс тактичних прийомів* формування психологічно раціонального та процесуально результативного діалогу (зокрема, через інструменти емпатійного слухання, поступову адаптацію у спілкуванні, подолання психологічних бар'єрів, використання інформаційного резонансу та врахування етнокультурних характеристик допитуваного); – *систематизовано організаційно-тактичні помилки, притаманні практиці проведення допиту під час розслідування воєнних злочинів*, як-от: відхилення від засад об'єктивності, недооцінка психоемоційного стану й культурного профілю учасників. недооцінка психоемоційного стану й культурного профілю учасників, оперування шаблонними й навідними запитаннями, неналежна підготовка та ігнорування міжнародно-правових стандартів розслідування. Аргументовано

стратегічні шляхи їх попередження, які полягають у комплексному поєднанні кримінально-процесуальних, криміналістичних, психологічних та морально-етичних імперативів організації допиту.

Крім зазначеного у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни даного дослідження.

**Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача**. Основні положення та результати дисертації викладено у 15 публікаціях. Зокрема, опубліковано 6 статей у фахових журналах категорії «Б» (спеціальність «Право») та 9 тез доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Перелік наукових праць здобувача й аналіз їх змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

**Теоретичне та практичне значення одержаних результатів** полягає у тому, що викладені в дисертаційній роботі положення можуть бути використані у: – *науково-дослідній діяльності* – для подальшого удосконалення проблемних аспектів криміналістичного забезпечення розслідувань воєнних злочинів (акт Національної академії внутрішніх справ від 6 липня.2026 р. № 112-нд);

– *освітньому процесі* – під час підготовки здобувачів у закладах вищої освіти за спеціальністю «Право» та «Правоохоронна діяльність», у межах викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування воєнних злочинів», а також при підготовці лекційних і методичних матеріалів, проведення занять з дисциплін кримінально-правового профілю (акт Національної академії внутрішніх справ від 6 липня 2026 р. № 111-оп).

**Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи**. Незважаючи на загальне позитивне враження від роботи дисертантки, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення, які мають бути уточнені:

**1. На стор. 3** в абзаці чотири, автор пише, що «Аргументовано, що проведення допиту під час розслідування воєнних злочинів вимагає ретельної і конструктивної підготовки».

Але вираз **«конструктивна підготовка»** у цьому контексті є **не зовсім доречним**. Слово *«конструктивний»* означає «той, що створює умови для подальшої роботи, плідний, дієвий, спрямований на вирішення проблеми» (наприклад: *конструктивний діалог, конструктивна критика*). Підготовка ж до слідчої дії — це технічний, організаційний, психологічний та аналітичний процес. Підготовка не може бути «плідною» сама по собі. Оскільки мова йде про розслідування воєнних злочинів (які мають колосальну специфіку: робота з травмованими свідками, іноземцями, великий обсяг цифрових доказів тощо), підготовку варто охарактеризувати термінами, які підкреслюють її системність та глибину. Підготовка може бути **ефективною, всебічною, комплексною або ґрунтовною**.

**2. На стор. 17 Другий абзац потребує логічний перехід:** Перше речення говорить про *документування* загалом, друге різко виділяє *допит*, а третє каже,

що допит – це *традиційна* тема. Виходить легке протиріччя: якщо тема традиційна й розроблена, то чому саме зараз вона набуває «окремого значення» у контексті воєнних злочинів? Варто підкреслити, що саме новий контекст (воєнні злочини) вимагає переосмислення цієї традиційної теми.

На цій же сторінці в останньому реченні Виразу **«в науковому зроблені»** в українській мові немає, іменника «зробленні» не існує, доцільніше замінити **«у науковому доробку з цієї проблематики»**

**3. На стор. 18 у рубриці мета і завдання дослідження,** автор роботи використав слово **«задачі»**

В українській науковій термінології для дисертацій використовують виключно слово **«завдання»** (задачі бувають у математиці чи фізиці). Відповідно, фраза має звучати: *«...поставлено такі завдання»*.

Надмірне повторювання дієслів, 5 завдань поспіль починаються з одного й того самого слова – *«визначити»*. Науковий текст потребує різноманітності дієслів (*проаналізувати, узагальнити, розкрити, обґрунтувати, охарактеризувати*).

**4. В завданні 3** автор зазначає *«визначити поняття допиту та розкрити його сутність...»*. Поняття допиту вже давно визначене в КПК України та багатьох криміналістичних праць. Дисертант не може знову «визначати» фундаментальне загальне поняття. Потрібно змінити акцент на *дослідження сутності допиту саме в контексті розслідування воєнних злочинів*.

**5. На стор. 93** другий і третій абзац.

**Поділ на «очевидців» та «осіб, які володіють інформацією» (Другий абзац):** Цей поділ є логічно хибним. Очевидці – це і є особи, які володіють інформацією, що має доказове значення. Виходить, що перша група є складовою частиною другої групи, а класифікація має будуватися на взаємовиключних поняттях.

**Зарахування підозрюваних до «очевидців» (Третій абзац):** Зарахування підозрюваного до очевидців «в окремих випадках» є криміналістично неточним. Підозрюваний у воєнному злочині (наприклад, російський військовий, який здійснював обстріл) є **суб'єктом (виконавцем або організатором) злочину**, а не «очевидцем». Його тактика допиту докорінно відрізняється від допиту очевидців, тому змішувати їх в одну групу не можна.

**Штучний поділ потерпілих на «жертв» та «осіб, яким заподіяно шкоду» (Третій абзац):** У кримінальному процесі та міжнародному гуманітарному праві поняття **«жертва»** (міжнародний термін) та **«потерпілий»** (національний процесуальний статус) є фактично синонімами. Поділ потерпілих на «жертв» та «осіб, яким заподіяно моральну/фізичну шкоду» є штучним, адже жертва – це і є особа, якій заподіяно таку шкоду.

Проте наведені зауваження та пропозиції, здебільшого, носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Наталії Юріївни Рубаненко.

**Загальний висновок.** Представлена дисертаційна робота Рубаненко Наталії Юрієвни «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне і практичне значення для криміналістики та кримінального процесу.

За свої змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) (із змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами). Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. Фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Здобувачка має 15 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Вимоги пунктів 6, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами) дотримані. У наукових публікаціях у повній мірі обґрунтовуються отримані наукові результати відповідно до поставленої мети від розроблення теоретичних положень, щодо організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, до науково обґрунтованих рекомендацій. Поєднання цих складових формує цілісне бачення досліджуваної проблеми і свідчить про здатність здобувачки працювати на рівні системних узагальнень. Таким чином, дисертація «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів» є комплексним, цілісним, науковим дослідженням, відповідає заявленій спеціальності та всім вимогам, що встановлені до такого виду наукових робіт, а її авторка Рубаненко Наталія Юріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 Право.

**Рецензент**
**провідний науковий співробітник**
**науково-дослідної лабораторії з проблем протидії**
**злочинності навчально-наукового інституту**
**поліцейської діяльності Національної**
**академії внутрішніх справ,**
**кандидат юридичних наук,**
**старший науковий співробітник** **Оксана БРИСКОВСЬКА**

Підпис засвідчую
ПРОВІДНИЙ ФАХІВЕЦЬ
ПОСТ. СКЛАДУ ВКЗ
ШАМРАЙ Т.В.